

DÜNYA TABİPLER BİRLİĞİ GÖSTERİ KONTROL AJANLARI ÜZERİNE TUTUM BELGESİ

*Moskova'da düzenlenen DTB 66. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir.
Ekim 2015*

Giriş

Kimyasal silahların kullanımı uzun süredir kaygılara yol açan bir konudur. Bu kaygılara karşın zehirli gazlar I. Dünya Savaşı sırasında hayli yaygın biçimde kullanılmış, bunun üzerine Uluslararası Kızıl Haç Komitesi (ICRC) Şubat 1918'de zehirli gaz kullanımına son verilmesi çağrısında bulunmuştur.

Sonuçta 1925 tarihli Cenevre Sözleşmesi, 1972 tarihli Biyolojik ve Zehirli Silahlar Sözleşmesi (BTWC) ve 1993 tarihli Kimyasal Silahlar Sözleşmesi (CWC) ortaya çıkmıştır.

Dünyada altı ülke dışında diğer tüm ülkeler CWC'yi imzalamış ve onaylamıştır; iki ülke daha bu sözleşmeyi imzalamakla birlikte henüz onaylamamıştır. Dolayısıyla sözleşme hemen hemen evrensel kabul görmüş durumdadır.

Sözleşmeler, savaşta kullanılmalarının yanı sıra kimyasal silahların geliştirilmesini, üretilmesini ve depolanmasını da yasaklamakta, mevcut stokların geri çekilmesi ya da imhası çağrısında bulunmaktadır. Bununla birlikte CWC belirli kimyasalların gösteri kontrolü dahil iç hukukun uygulanmasında kullanılmasına izin vermektedir; başka bir deyişle hükümetler belirli kimyasal ajanları stok halinde bulundurabilmektedir. Ancak böyle olsa bile gösteri kontrol ajanları savaş halinde kullanılamaz; bu durum yapılageliş kuralları hukuku statüsüne kavuşmuştur ve bu da söz konusu ajanların yalnızca iç ya da ulusal yargı yetkisi kapsamında kullanılabilceği anlamına gelir.

Genellikle öldürücü olmayan silahlar olarak tanımlanan ajanlara yönelik akademik ve askeri bir ilgi bulunmasına karşın, silahların yol açtığı hastalık ve ölüm olayları yasaklama gerekçesi oluşturacak ölçütler olarak kullanılmamıştır. Belirli öldürücülük derecelerini temel alan kademeli bir yaklaşım, her iki sözleşmenin de genel ahlaki yaklaşımına aykırıdır.

Yaygın toplumsal huzursuzluk, siyasal ya da diğer içerikteki ayaklanmalar sırasında hükümetler ne yazık ki sivil ortamlarda gösteri kontrol ajanları kullanma yolunu tercih edebilmektedir. Bu durum CWC ilkelerine ters düşmemekle birlikte söz konusu ajanların kullanımı gene de özel tıbbi, hukuksal ve etik sorunlara yol açabilmektedir.

Gösteri kontrol ajanları gösteri yapan topluluk içinde kalmayı rahatsızlık verici ve olanaksız kılacak biçimde tasarlanmışken bu ajanların doğrudan herhangi bir yaralanmaya ya da ölüme yol açması beklenmemektedir. Diğer tüm ajanlar gibi bunların nasıl kullanıldıkları da kişilerin maruz kaldıkları konsantrasyonu belirler. Bölgeyi terk etmek, maruz kalış süresini azaltmak gibi kaçınıcı hareketlere başvurabilme de sonuç üzerinde etkili olabilir. Genel sağlık durumu ve yaş gibi kişisel özelliklerin kişinin kimyasal ajana tepki durumunu etkilediği kabul görmektedir.

Göz yaşartıcı gaz gibi kimyasal ajanların dar ve kapalı mekanlarda kullanılması, insanları gösteriler sırasındaki normal kullanımdan beklenebilecek olana göre çok daha fazla konsantrasyona maruz bırakır, ciddi rahatsızlıkların yanı sıra potansiyel olarak ölüm tehlikesi de oluşturur.

Gösteri kontrol ajanlarının göstericilere ciddi ölçülerde zarar verecek, ölüme yol açabilecek şekilde yanlış kullanımı, insanları bu ajanlara aşırı ölçüde maruz bırakma ya da aynı ajanların şiddet içermeyen barışçı gösterilerin bastırılmasında kullanılması, maruz kalan kişilerin insan haklarının ihlaline yol açabilir. Burada söz konusu olan haklar, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan yaşam hakkı (madde 3), ifade özgürlüğü hakkı (madde 19) ve barışçıl toplanma hakkıdır (madde 20).

Bu tür ajanların polis ve güvenlik güçleri tarafından depolanmasına ve kullanılmasına izin veren hükümetler, bu kullanımın ölümcül sonuçları olabileceğini dikkate almak durumundadır. Hükümetler, bu ajanların ciddi rahatsızlıklara ve ölümlere yol açma olasılığını asgari düzeye indirecek şekilde kullanılmasını sağlamalıdır.

Öneriler

DTB gösteri kontrol ajanlarının uygunsuz kullanımının hedef alınan kişilerin yaşamını riske soktuğunu ve çevredekiler için de tehlike oluşturduğunu tespit eder. Bu durum, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan yaşam hakkı, ifade özgürlüğü hakkı ve barışçıl toplanma hakkı başta olmak üzere insan hakları standartlarının potansiyel ihlali anlamını taşır.

DTB gösteri kontrol ajanlarının kullanılması durumunda Devletlere, bunu kişilere en az zarar verecek şekilde yapmaları; çocuklar, yaşlılar ya da hamile kadınlar gibi özel durumları olan kişilere karşı kullanılmasını yasaklamaları çağrısında bulunur.

DTB, gösteri kontrol ajanlarının kimyasal konsantrasyonların tehlikeli düzeylere ulaşabileceği kapalı mekanlarda ve insanların kimyasal konsantrasyonların yüksek düzeylerde olduğu yerlerden kaçamayacakları durumlarda hiçbir zaman kullanılmamasında ısrar eder.

DTB, kullanıldıklarında ortaya çıkabilecek zarar riskinin asgari düzeyde tutulması için, hükümetlerin, polisi ve diğer güvenlik güçlerini gösteri kontrol ajanlarının güvenli ve yasal kullanımı konusunda eğitmeleri konusunda ısrarlıdır. Bu eğitim, yüksek düzeyde maruz kalma durumundan etkilendiği açık olan kişilerin hızla tahliyesi, insanların hedef alınmaması ve ajanı aşırı ölçülerde kullanmama gibi konuları kapsamalıdır.

DTB, Devletlerin, gösteri kontrol ajanlarını kötüye kullanan, bu ajanları kullanarak insan yaşamını ve güvenliğini bilerek tehlikeye düşüren kişileri cezalandırmasında ısrarlıdır. Kişilerin ciddi fiziksel zarar görmelerine ya da ölümlerine yol açan bu tür kötüye kullanım olayları bağımsız uzmanlar tarafından araştırılmalıdır.

DTB, "Sağlık çalışanlarının şiddet ortamlarında korunmalarına ilişkin WMA Bildirgesi"nde de belirtildiği gibi, sağlık çalışanlarının yaralılara yardım görevlerini yerine getirebilecek şekilde engelsiz çalışabilmelerinin ve korunmalarının sağlanması çağrısında bulunur.

DTB, bu tür gösteri kontrol ajanlarının kullanılmasının yol açtığı ciddi güçlükler, sağlık ve yaşam açısından oluşturduğu riskler nedeniyle, Devletlerin hangi koşullarda olursa olsun bunları kullanmaktan kaçınmasını tavsiye eder.